

ΑΓΓΕΛΟΣ ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΣ

Με άφορμή έννενήντα χρόνια
άπό τή γέννησή του

Ο Άγγελος Σικελιανός, γεννήθηκε στις 15 Μαρτίου του 1884, στη Λευκάδα και τελείωσε εκεί τὰ ἐγκύκλια μαθήματα ἕως τὸ 1900. Ἐγραφε στίχους ἀπὸ τὰ μικρά του χρόνια και πολλές φορές ἐμόναζε στὸ νησάκι τοῦ Ἁγίου Νικόλα, πού εἶταν λοιμοκαθαρθτήριο τὸν καιρὸ τῆς Βενετοκρατίας. Παράξενη φύση, ἀπὸ μικρὸς περιπλανιόταν στοὺς ἐλαιῶνες και στις ἀμμουδιές τῆς Γύρας πρὸς τὸ Ἴόνιο, και πῶς πολὺ ἀποζητοῦσε τὴ μοναξιά τὸ φθινόπωρο, πού ἔνας ὑπηρέτης τοῦ ἔφερε στὸ νησάκι τρῶφιμα μὲ μιὰ βάρκα. Τὸ ἐκκλησάκι και τὸ νεκροταφεῖο, τὸν κρατοῦσαν συχνά, ὥρες ὀλόκληρες, μὲ συντροφιά τὸν ἀνεμο και τὸ κῦμα.

Ἀναπτύχθηκε σὲ μιὰ ἀτμόσφαιρα ποιητική. Στὸ σπίτι τῶν γονικῶν του, τοῦ Γιάννη και τῆς Χαρίκλειας, εἶταν παράδοση τὰ βράδια, νὰ γίνονται μικρὲς δεξιώσεις, ἀφιερωμένες στὴν ποίηση, μὲ ἀπαγγελίες στα Ἑλληνικά και τὰ Ἰταλικά. Γράφηκε ἔπειτα στα Νομικά, μὰ σὲ δυό-τρία χρόνια παράτησε τὸ Πανεπιστήμιο και δόθηκε ὀλόκληρα στὴν ποίηση. Ἀπὸ φοιτητῆς ἀνῆκε στοὺς κύκλους τῶν νέων λογοτεχνῶν και συνεργαζόταν μὲ τὰ περιοδικὰ «Διόνυσος» και «Ἀκρίτας».

Οἱ Σικελιανοὶ ἤρθαν στὴ Λευκάδα στα 1725 και ὁ Παναγιώτης Σικελιανός ἢ Τσιτσιλιάνος, ὑπηρέτησε τοὺς Βενετοὺς ὡς Ταμίας! Μὰ και ὁ γιὸς τοῦ Παναγιώτη Μάρκος, ἀναφέρεται Μέλος τοῦ Ἐπαρχιακοῦ Συμβουλίου τῆς Λευκάδος και Θησαυροφύλαξ. Ὁ Μάρκος παντρεύτηκε τὴν Ἑλένη Σιγούρου ἀπὸ τὴ Ζάκυνθο και μάλιστα ἀπὸ τὴν Βυζαντινὴ οἰκογένεια, πού ἔδωσε τὸν Ἅγιο Διονύσιο. Ὁ παπποῦς τοῦ ποιητῆ Ἀντώνης, ὑπῆρξε ὀξὺς και σοφὸς Νομικὸς και διετέλεσε στὴν Κέρκυρα πρόεδρος τοῦ Ἴονίου Δικαστηρίου. Σημαντικὰ εἶναι και δυὸ ἄλλα παιδιὰ τοῦ Μάρκου, ὁ Μιχάλης και ὁ Πέτρος. Ὁ πρῶτος στα 1817 μωήθηκε στὴ Φιλικὴ Ἐταιρεία και σ' αὐτὸν στα 1819 ἀπευθύνεται ὁ Ὑψηλάντης, νὰ τοῦ γνωρίσει ὅτι ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγία. Ὁ δεύτερος, φιλικὸς και αὐτὸς, συνδιοικητῆς 850 Λευκαδίων ἐθελοντῶν, πέρασε στὴν Ἀκαρνανία και γι' αὐτὸ οἱ Ἄγγλοι τοῦ δήμευσαν τὴν περιουσία. Ἐπεσε ἡρωϊκά στὴν Ἐξοδο τοῦ Μεσολογγίου.

Τοῦτο τὸ γενεαλογικὸ του δέντρο, ἡ θητεία στὸν ποιητικὸ λόγο και ἡ ἀγάπη στὸ Ἑλληνικὸ τοπίο, καλλιέργησαν τὸ μεγάλο τάλαντο τοῦ Ἁγγέλου Σικελιανοῦ, πού εἶταν τὸ πέμπτο παιδί τοῦ Γιάννη και τῆς Χαρίκλειας. Μέσο τῆς ἀδελφῆς του Ἑλένης, ἠθοποιοῦ, και Πηνελόπης, γνώρισε τὸν Ρέυ Ντουγκαν, ἀδελφὸ τῆς Ἰσιδώρας, πού ἀργότερα μὲ τὴ φίλη της Εὔα Πάλμερ ἐγκατεστάθησαν στὴν Ἀθήνα, ὅπου ἡ Ἰσιδώρα εἶχε χτίσει ἕνα χαριτωμένο σπιτάκι στὸν «Κοπανά». Ἐκεῖ γνώρισε ὁ ποιητῆς τὴν Εὔα, πού τὸν ἀγάπησε παράφορα, και φιλοξενήθηκε ἀπὸ τοὺς Σικελιανούς στὴ Λευκάδα. Εἶταν και αὐτὴ μιὰ ἰδιορρυθμὴ και ἐξαιρετικὴ φύση. Εἶχε σπουδάσει ἀρχαιολογία και αἰσθητική. Ὁ Σικελιανός ἀνταποκρίθηκε στὸ αἶσθημά της, μὰ δίσταζε νὰ δεθεῖ μὲ τὰ δεσμιὰ τοῦ γάμου τόσο νέος ἀκόμα. Ὡστόσο ἡ Εὔα εἶχε μεγάλη περιουσία και τοῦ ἐπέτρεψε νὰ ἱκανοποιήσει τὸν ἄσβεστο πόθο τῶν ταξιδιῶν του. Ἐτσι ρίχτηκε στις περιπλανήσεις του και ἰδιαίτερα στὴν Αἴγυπτο.

Ἐκεῖ, μέσα σὲ μιὰ ὀδομάδα, ἔγραψε, κατακλυσμένος ἀπὸ τὴ μοναξιά τῆς

σιωπηλῆς ἐρήμου, τὸν «Ἀλαφροῖσκιωτο». Ὄταν γύρισε, ἔφυγαν γιὰ τὴν Ἀμερικὴ καὶ παντρεύτηκαν. Μετὰ τὴν ἐπιστροφή τους ἐγκατεστάθησαν ἀπὸ τὶς παραιμονές τῶν Βαλκανικῶν πολέμων ἡμιμόνιμα στὸ Ξυλόκαστρο κοντὰ στὸν Πευκιά, ὅπου τὸ εἰδυλλιακὸ τοπίο τοὺς καθήλωσε. Σὲ λίγο ἔφτασε ἐδῶ κι ὁ Νίκος Καζαντζάκης φιλοξενούμενος, πὺ εἶχε συνδεθεῖ ἀπὸ τὸ 1914 ἀδελφικὰ μαζὶ τοῦ ὁ Ἄγγελος Σικελιανός.

Οἱ δύο τους μὲ ἐπίκεντρο τὸν Πευκιά, ἀρχίζουν περιηγήσεις γιὰ νὰ γνωρίσουν τὴ χώρα καὶ τὸ λαὸ μας. Οἱ τέσσερες τόμοι τοῦ «Προλόγου τῆς Ζωῆς», πὺ δημοσιεύτηκαν στὰ 1915-1918, ἀπηχοῦν τὸ ἀπόσταγμα αὐτῶν τῶν περιηγήσεων. Ὁ Νίκος Καζαντζάκης στὰ 1917, ζωγράφισε χαρακτηριστικὰ τὸν Ἄγγελο Σικελιανό, μὲ τὶς πιὸ κάτω γραμμές:

«Σὲ ὕμνῳ, Κύριε, γιὰ τὸν ἀδελφὸ μου Ἄγγελο, ποῦναι ὠραῖος καὶ ρωμαλέος καὶ ἀγνὸς καὶ δυνατός».

Ὁ Σικελιανὸς ξεκίνησε ἀπὸ τὴ φύση, γιὰ νὰ περάσει στὸ Λαὸ. Ξεκίνησε ἀπὸ τὴν πατρίδα, γιὰ νὰ ξεχειλίσει στὴν ἀνθρωπότητα. Ξεκίνησε ἀπὸ τὸ ἀρχαῖο παρελθόν, γιὰ ν' ἀγκαλιάσει τὸ πιὸ ἐλπιδοφόρο μέλλον, ὅπως ἀνάγλυφα προβάλλει τὴ μορφή του, στὴν ἀνεπανάληπτη γιὰ τὴν Ἑλληνικὴ Γραμματεία Ἀνθολογία τοῦ ὁ κ. Μέμος Παναγιωτόπουλος.

Οἱ Δελφοὶ κι ὁ Ἀρχαιοελληνικὸς πολιτισμὸς πλαταίνουν τὸν νοῦ του καὶ μὲ τὴν ἠθικὴ καὶ ὕλικὴ βοήθεια τῆς Εὔας, ἀναβιώνουν τοὺς Δελφούς, σὲ μιὰ δημιουργικὴ προσπάθεια ἀγάπης καὶ ἐνότητας, πὺ θ' ἀφήσει ἐποχὴ. Μέσα ἀπὸ τέτοια ψυχὴ καὶ καρδιά θὰ ξεπηδήσει ὁ ὕμνος ἐνὸς «Μυστικώτατου, σχεδὸν κοσμικοῦ Θεοτόκου ἔρωτα» ὅπως θ' ἀποφανθεῖ ὁ κ. Ἀντρέας Καραντώνης, θεώμενος τὰ ἀπαράμιλλα μνημεῖα κάλλους καὶ ζωντάνιας, στοὺς ἀσύγκριτους πίνακες τῆς Ἑλληνικῆς ζωῆς καὶ τοῦ περιβάλλοντος, στὰ ποιήματα «Μήτηρ Θεοῦ», «Πάσχα τῶν Ἑλλήνων» καὶ τὸ «Θαλερό» θὰ ἔλεγα, πὺ ἄλλαξε τὸ ὄνομα τοῦ μικροῦ χωριοῦ, ὅπως τὸ εἶδε πνιγμένο στὸ πράσινο τῆς κοιλάδας, πὺ ἀνεβαίνει ἀπ' τὸν Πευκιά ὡς τὸν Μικρὸ Βάλτο. Εἶταν καινούργια κι ὁμορφὴ ἢ δίπλα τους πὺ τὴν ἔχτισαν στὰ 1920 σὲ Βυζαντινὸ ρυθμὸ, στὴν ἀνατολικὴ ἄκρη τοῦ Πευκιά. Ἐκεῖ εἶχα τὴν καλὴ τύχη νὰ συνδεθῶ φιλικὰ μὲ τὸ γιό τους τὸ Γλαῦκο καὶ νὰ τοῦ ἀποκαλύψω ὅτι ἀμάρταινα κι ἐγὼ κάνοντας στίχους. Μὲ παρουσίασε στὸν πατέρα του, πὺ λικνιζότανε στὴ μεγάλη κούνια τους, στημένη στὴν ἀκρογιαλιά. Πλανιόταν τὸ βλέμμα του στὸν Κορινθιακὸ, πὺ ἀνέμιζε ἀλαφριά τὰ ὠραῖα του μαλλιά, ἐνῶ πλάι στὴ χλόη κοιμόταν ἡ Εὔα, μὲ μαξιλάρι τὰ πέδιλά της καὶ τὸ πουλόβερ της. Φαίνονταν, ἀλήθεια, Ὀλύμπιος κι αὐθόρμητα τοῦ θύμισα ὅτι ὁ Ρουσσέλ τὸν εἶχε ἀποκαλέσει Θεό. Γέλασε ἀνοιχτόκαρδα καὶ μοῦ ζήτησε νὰ τοῦ ἀπαγγεῖλω ἕνα ποιήμα μου. Φοβισμένος ἔβγαλα ἀπὸ τὴν τσέπη μου καὶ τοῦ τὸ διάβασα.

—Εἶναι ὁμορφο, μοῦ εἶπε, μὰ νὰ μάθεις ν' ἀπαγγέλλεις.

Ἐγὼ τότε χάρηκα, ὅμως δὲν τοῦκανα τὴ χάρη νὰ μάθω ν' ἀπαγγέλλω! Ἀκόμα, ἀποτόλμησα νὰ τοῦ πῶ, ὅτι τὸ χωριὸ δὲν τὸ λένε Θαλερό, ἀλλὰ Θολερό.

—Τώρα, νὰ τὸ λένε Θαλερό, μοῦ εἶπε, ἔτσι πρέπει!..

Ἀργότερα ὁ Μέγας Ποιητής, ὁ Θεός, τοῦ Ρουσσέλ, πὺ ἔδωσε τὸ «παρὼν» στοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους μὲ τὸ ὅπλο στὸ χέρι, παίρνει τὸ μεγάλο μήνυμα ἀπὸ τὰ χεῖλη τῶν ἀθανάτων πεσότων τοῦ 40-41, καὶ τὸ συνοψίζει στὸ «Παναθρώπινο Ἐμβατήριον τῆς Ἑλλάδας».

Ἔτσι ἀρματωμένος μὲ τὸ θεῖο λόγο θὰ φωνάζει ἀπὸ τὶς πρώτες κιόλας ὧρες τῆς Κατοχῆς, σὲ μιὰ Πατριωτικὴ ἔξαρση:

Εισάκουσέ μας!..

Ἦ Διόνυσε, θεῖα μας παραστάτη,
συγκράτα τίς καρδιές μας μέ τὸ μαῦρο
τοῦ πόνου τὸ κρασί· ὄ υ ν ἄ μ ω σ ἔ τ ις!..

Λέγεται, ὅτι πολλὰ ποιήματά του Κατοχικά, πού εἶχαν δημοσιευθεῖ σέ μιὰ μικρὴ Ἀντιστασιακὴ ἡμερησίδα τὴν «Ἐλευθερία», χάθηκαν ὀριστικὰ μέ τὴ σύλληψη τοῦ ὑπεύθυνου τυπογράφου.

Μέσα στὴν ὀδύνη τῆς φονικῆς ἐποχῆς τοῦ 1943, θὰ εἶναι ὁ ἄγγελος Σικελιανός, ὁ γενναῖος ταγός, πού θὰ σημάνει ἐγερτήριο, σὸ θάνατο τοῦ ἄλλου κορυφαίου μας ποιητῆ Κωστῆ Παλαμῆ:

Ἦχεῖστε οἱ σάλπιγγες!
Οἱ σημαῖες οἱ φοβερές,
στῆς Λευτεριάς ξεδιπλωθῆτε τὸν ἀέρα!

Ἐπειτα, μέ τὴν ἀπελευθέρωση, σέ μιὰ Οἰκουμενικὴ διασάλπιση θὰ βροντοφωνήσῃ τὸ προσκλητήριο:

Βοηθᾶτε νὰ σηκωθεῖ ὁ ἥλιος,
πάνω ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὸν Κόσμο,
ν' ἀστράφει ὁ ἥλιος - π ν ε ὖ μ α!..

Τὸ ὄνειρο τῶν Δελφικῶν Ἑορτῶν, πού πῆρε σάρκα καὶ ὀστά στίς 7 Μαΐου 1927 καὶ συγκίνησε τοὺς διανοομένους ὄλου τοῦ κόσμου, ἐνθάρρυνε τὸ ζεῦγος καὶ ἐπανέλαβε τίς Ἑορτές στὰ 1930, μέ τεράστια καὶ παγκόσμια ἀπήχηση. Ὁ ποιητῆς ἐσχεδίαζε τὴν ἀναβίωση τῶν Δελφικῶν Ἑορτῶν στὰ 1950, μέ τὸν πρόλαβε ὁ θάνατος.

Ἦ Εὔα Σικελιανοῦ εἶταν ἐκείνη πού ἐξασφάλισε στὸν ποιητῆ τὴν οἰκονομικὴ βάση, ἀναγκαία γιὰ τὴν ἀνετη συνέχιση τῆς δημιουργίας του. Ἦ πολυκύμαντη ὁμως ζωὴ τους, οἱ δαπάνες γιὰ τὴ Δελφικὴ Ἰδέα καὶ ὁ οἰκονομικὸς προπολεμικὸς σάλος, ἐξανέμισαν τὴν περιουσία τῆς Εὔας, πού ἐπέστρεψε στὴν Ἀμερικὴ τὸ 1933, χωρὶς ποτὲ νὰ πάψῃ νὰ παραστέκει στὴν ποιητικὴ του πορεία καὶ νὰ φέρῃ τὸ ἐπώνυμό του, παρόλο πού τὸ 1934 ὁ ἄγγελος Σικελιανός ζήτησε καὶ πῆρε διαζύγιο καὶ τὸ 1940, στίς 17 Ἰουνίου, παντρεύτηκε σ' ἕνα γραφικὸ ἐκκλησάκι, πού εἶναι κοντὰ στὰ ἐρεῖπια τοῦ Ἀρχαίου Ἐλευσινίου Ἱεροῦ, τὴν Ἄννα Βίκτωρος Καμπανάρη. Τὸ ζεῦγος ἐγκατεστάθηκε σὸ διαμέρισμα μιᾶς πολυκατοικίας, πού εἶναι πίσω ἀπὸ τὴν ὁδὸ Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ!

Ὀλύμπιος, καρτερικός, ὑπερήφανος, ὑψηπετής, δημιουργὸς σέ ὄλη τὴν ἐνδελέχεια τῆς ἐννοίας, δὲν ὑποχώρησε ποτὲ στὴν ἔκφραση ἐνὸς παράπουνου, πού δὲν ἔγινε Ἀκαδημαϊκός, μέ κι οὔτε στίς ἀντιδράσεις, πού συνάντησε στὴν ἴδια τὴν Ἑλλάδα, καὶ μάλιστα ἀπὸ τοὺς θεωρουμένους πρώτους τῆς πνευματικῆς μας ζωῆς, ὅταν οἱ κορυφαῖοι τῆς Γαλλικῆς διανοήσεως —Μενιέ, Μαρμπώ, Κλωντέλ, Ντυαμέλ, Ζίντ, Πικάρ, Ἀραγκόν, Ἐλυάρ—, ἀπέστειλαν στὸν μόνιμο Γραμματέα τῆς Σουηδικῆς Ἀκαδημίας ἔγγραφο, ὡς συνηγορία τῆς ὑποψηφιότητάς του γιὰ τὸ βραβεῖο Νόμπελ. Τὸ ἔργο του ἔχει μεταφραστεῖ στὰ Γαλλικά, Ἀγγλικά, Γερμανικά, Ἰταλικά, Σερβικά κ.ἄ.

Τὸ λυρικό κι ἐπικολυρικό του ἔργο ὀλοκληρώνεται στὸν τίτλο «Λυρικός Βίος», πού περιλαμβάνει τίς τυπωμένες ποιητικὲς συλλογές του καὶ πολλὰ ἄγνωστα κι ἀνέκδοτα ποιήματά του.

Τὸ θεατρικὸ του ἔργο, ποιητικὸ κι αὐτό, ἔχει τὸν γενικὸ τίτλο «Θυμέλη».

Και τὸ πλῆθος τῶν πεζῶν κειμένων του, συγκροτοῦν μιὰ ἐργώδη πνευματικὴ παρουσία, ποὺ δικαίως καταξιώθηκε στὴν κορυφὴ τοῦ Ἑλικῶνα ἀνεβασμένη. Ἄν τῶρα, ἕνα ἀπὸ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν τοῦ Ἄγγελου Σικελιανοῦ καὶ τῆς Εὔας, ἡ ὠραία σὲ Βυζαντινὸ ρυθμὸ βίλλα τους στὸν Πευκιά, ποὺ ἔγινε γιὰ πολλὰ χρόνια ἡ ἐστία τῆς δημιουργίας τους, δὲν εἶναι Μουσεῖο καὶ τόπος προσκυνήματος, φταῖνε ἄλλοι παράγοντες. Καθῆκον τῶν Κορινθίων εἶναι νὰ στήσουν ἐκεῖ τὴν προτομή του, κοντὰ στὴν αἰώνια μουσικὴ τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου καὶ τοῦ πεύκου, ποὺ συνδαύλισε τὴν ἔμπνευσή του κι ἔθρεψε τοὺς στίχους του.

Οἱ Κορίνθιοι, ἀποτίοντες ἐλάχιστον φόρον τιμῆς καὶ μνήμης στὰ ἐννευῆντα χρόνια ἀπὸ τὴ γέννησή του καὶ εἴκοσι τρία ἀπὸ τὸ θάνατό του, περήφανοι γιὰ τὸ μεγάλο πνεῦμα τῆς πατρίδας μας, δικαιοῦμαστε νὰ διεκδικήσουμε τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς προσφορᾶς του καὶ νὰ βαφτιστοῦμε, κατὰ τὸ Σικελιάνειο αὐτὸ ἔτος, στὸ φῶς τῆς πιὸ καθάριας Λυρικῆς κι Ἡρωϊκῆς ὑπερπτήσεώς του.

ΝΤΙΝΟΣ ΒΛΑΧΟΓΙΑΝΝΗΣ